శ్రీ వేణుగోపాల శతకము

మల్లంపల్లి శరభయ్య

ci

'వేములవాడ'

శ్రీ వేణుగోపాల శతకము

మాస్టరుగారి దివ్యాశీస్సులతో

ఎ. అనంతకృష్ణ 11-8-1985

రచన:

మల్లంపల్లి శరభయ్య

వరల్డ్ టీచర్ ట్రస్ట్ ప్రచురణ

14-38-2, రాధామాధవమ్

మువ్పిడికాలనీ, విశాఖపట్నం-530 002.

మొదటి ముద్రణ : జనవరి 1982-గురుపూజలు.

ప్రతులు : 1,000

© గ్రంథకర్తవి.

ముఖచిత్రము : ఎ. నరసింహమూర్తి

ప్రాప్తిస్థానము:

డైరెక్టర్ అఫ్ పబ్లికేషన్స్

వరల్డ్ టీచర్ ట్రస్ట్

14-38-2, రాధామాధవమ్

ముప్పిడికాలనీ

విశాఖపట్టణం-530 002.

వెల : రూ. 3-50

ముద్రణ ;

ఎక్వేరియన్ ప్రింటింగ్ స్కూల్,

సుబ్బలక్ష్మీనగర్, విశాఖపట్నం-16.

YRKA101B152

ప్ర త్య భి జ్ఞ

నరజన్మం బిటు సార్థమై నెగడె కృష్ణా ! యెక్కిరాలాన్వయ
స్ఫురితేందు చ్ఛలమూని తేఱుగడయై బోధామృత స్యందముల్
కురియన్ సర్వమునన్ భవన్మయత నాకున్ బ్రత్యభిజ్ఞాతమై
చిర భవ్యం బనపాయ మవ్యయముగా శ్రీ వేణుగోపాలకా !

IV

ఆశంసనము

భక్తి భావ మనబడు దహరాకాశ రంగమున శివకేశవ పాత్రలు ఒకే కథానాయకుని రెండు విధములైన ఆహార్యములు. ఈ నాయకుని నాటకీయములైన లీలలలో శైవ వైష్ణవాగమముల యుత్పత్తి పతాక స్థానము నలంకరించును. అందు జీవుల పూర్వ పుణ్య సంస్కారములు పంచ సంధులతో శైవులను, వైష్ణవులను కార్యావస్థల కొరకు పుట్టించును. జగన్నాటక రంగము పండిత నాటక రంగము వలె నవరసములతో పరిమితము కాదు. 'అనంతా వై రసాః... రసో వై సః' ఎందరు జీవులు పాత్రధారణ చేసి, ప్రవేశ నిష్క్రమణములు చేయుచున్నారో- అన్ని రసము లుత్పన్న మగుచున్నవి. స్థాయీభావము మాత్రము అంగిరసమునకే సిద్ధించును. అదియే శివకేశవుల ఆహార్యముతో ప్రసన్న మగుచున్న అంతర్యామి అనుభూతి.

ఈ అంతర్యామి లీలలలో పూర్వ పుణ్య సంస్కారమున శైవులు, వైష్ణవులు పుట్టుచున్నారు. (ఈ భేదము బొట్టును బట్టిగాని, సాంగత్యమును బట్టి గాని వచ్చినది కాదు. జీవధర్మము రూపమున దిగి వచ్చినది.) అట్టి వారిలో నిజమైన శైవులు తమ జీవిత నాటక గర్భసంధిలో వైష్ణవులుగా మారుచున్నారు. వైష్ణవులు శైవులుగా మారుచున్నారు. అట్టివారిలో శివశ్రీ మల్లంపల్లి శరభయ్య యొకరు, నే నొకడను. ఇంకను కొందరుందురు. దీనిని గూర్చి సందేహపడు వారిలో మాత్రము ఈ యనుగ్రహాలీలకు పాత్రులగు వారుండరు.

శ్రీ వేణుగోపాల శతకము శైవకవి రచించిన వైష్ణవ శతకము. సజాతీయములు, విజాతీయములు అగు భావములచే తిరస్కృ

తము కాని శివ విష్ణు పరబ్రహ్మము ఇందలి వేణుగోపాలుడు. ఈ గోపాలుని 'కెంబెదవిపైన కజ్జలాంకములు, గళముపై కంకణాంకములు, ఉరమున శ్యామా పదాంకములు, చెక్కిలిపై నఖాంకములు' దర్శించినపుడీ కవి "శివ శివ!" యనకుండ నుండలేక పోయినాడు! పూర్వము ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నిట్టి కవి యొక డున్నాడు. అతడే ఆచార్యపురుషు డనదగు తెనాలి రామకృష్ణకవి. అతడు శివుని కీర్తించుచు, 'వైష్ణవ సార్వభౌముడు' అని కైలాసమున ప్రమథ గణముల నడుమ కూర్చుండిన శివునకు పంగనామములు దిద్దగలిగినాడు! ఆ వైష్ణవ సార్వభౌమునకును, ఈ శైవ వేణుగోపాలునకును భేదము కనుపింపదు. ఇట్టి రచనలు మోక్షరస సిద్ధులైన సహృదయుల పూర్వ పుణ్యపు పంటలై పండును. ఈ పంటను అందరు ననుభవింపలేరు. అనుభవించినవారు మాత్రము మరియొక రుచికి వ్యామోహపడరు.

"మందార మకరంద మాధుర్యమున దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు?"

ఉత్తమ కవులకు జీవితమొక సారస్వత సత్త్రయాగము. వారు చదువుకొన్న కావ్యముల కర్తలు వారి అంతరంగ మను సత్త్రశాలలో ఆజన్మాంతము సన్నిధి చేసి యుందురు. శరభయ్య శర్మలో గల లోగిలి బహుసహస్ర మహాకవులకు సత్త్రశాల. అంతేకాదు. ఆ కవు లందరు అవకాశము కలిగినపుడెల్ల అతని జిహ్వాగ్రమున నిలిచి కూనిరాగములు తీయుచుందురు. ఇతనికి పుస్తకాపేక్ష లేదు. కనుకనే అఖండ రస సిద్ధి గల ఈ శతకమును ఆస్వాదించువారికి లీలాశుకుడు, జయదేవుడు, పోతన, తెనాలి రామకృష్ణుడు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ చవులుగా తగులు చుందురు. "శిత పింఛేంద్ర ధనుస్సమంచిత" అను పద్యమున పదబంధము నుండి, సమాస

ఘటన నుండి, సంబోధనల వైఖరుల వరకు రామకృష్ణుడు, విశ్వనాథ కలసి సల్లాపము చేయుచున్నట్లున్నది. "మౌళిస్ఫార మయూర బర్హాభరమై" అను పద్యమున జయదేవుని వీణమీటులు, పద్మావతీ చరణ చారణము, లీలాశుకుని అమృతపు చినుకులు సభ చేయుచున్నవి. "మాపాలన్ కృప యింతయుం చెలువగ మే", "నిను రమ్మన్నది యెవ్వరోయి యిచటన్?" అను పద్యములలో పోతన మహాకవి ముచ్చటించు చున్నాడు. "భరితైనః పటలీ మహాంధ్య భరితంబై" అను పద్యమున ధూర్జటి మహాకవి వీరశైవ ముద్రి యున్నది. ఇది యనుకరణ కాదు. రస సిద్ధుడగు సాహిత్య సూదకుని వంటకమున వివిధ శాకపాకము లున్నను, అతడు లోకమున కందించు చవులు మాత్రము అనన్యములై యుండును. అనుకరణ కవుల రచనా పాకమున కూరముక్క లుడుకవు. కర్పూర్తి పడినపుడు ఈ యుడుకని తనము శ్రీనాథునకే తప్పలేదు. ప్రాచీన మహాకవుల రుచులను జీర్ణించుకొనగల కవుల రచనలలో కనుపించునది ఆ పూర్వ కవుల సంస్కారమేగాని, అనుకరణము కాదు. పూర్వ జన్మ సంస్కారములనును, ఎరవు తెచ్చుకొన్న భావములకును గల భేదమే యిట్లుండును.

ఈ కవికి జీవితము, సాహిత్య జీవితము వేఱు కావు. ఇతడొక రసోన్మత్తుడు. ఒక పదివేల సంవత్సరములు ఏకాంతిముగా నుండుమన్నను పూర్వ కవులతో నిరంతర సల్లాపములు చేయుచుండగలడు. పూర్వ జన్మలలో చేసినను చేసి యుండవచ్చును. అప్పటి మాధుర్య స్రవంతి యిప్పటి జీవిత ఘట్టములచే అతిరస్కృత మూర్తిమంతము. లేనిచో భౌతిక జీవిత ఘట్టముల ప్రభావమున నితడు పిచ్చివాడై యుండవలసినది. ఇది కూడ ఇతని సాహిత్యోన్మత్తతకు కారణమేమో? ఒక మాట మాత్రము నిజము. ఇతని ఐహిక జీవితము నితడు జీవించుట లేదు. అంతర్వాహినియైన యితని సరస్వతియే

యీా వేణుగోపాల శతకముగా ప్రవహించి, సహృదయులకు తరంగ మృదంగ నాదములను వినిపింప చేయుచున్నది. లోచూపు కలవారు దీనిని 'లో నారసి మే' లనుడు! వెలి చూపు కల ఇతరులు 'అక్షర రమ్యత నాదరింపుడు!' ఎల్లరును మధురాధిపతి యనుభూతిలో తరింపు చెందుదురు గాక! ఇతని జిహ్వాగ్రమును తన వేణు నాళముగా స్వీకరించి, యాదరించి, వేణుగోపాలుడు చిరకాలము కావ్యకృతులు తేలియాడు రసానుభూతిని తన యమునగా కల్పించి విహరించును గాక!

విశాఖపట్టణము
16-12-1981

ఇట్లు
ఎక్కిరాల కృష్ణమాచార్య

నివేదనము

"శివస్య హృదయం విష్ణుః! విష్ణోశ్చ హృదయం శివః!"

ఈ మంత్రానికి మా నాయనగారే నిదర్శనము! మాది శైవ సంప్రదాయం! వీరశైవులము కాక పోయినా మాకు వైష్ణవ ద్వేషం లేదు! భస్మరేఖాలాంఛనములు, రుద్రాక్షమాలలు ధరించి నప్పుడు మానాయన గారిని చూచిన వారెవరైనా పరమ శివుణ్ణే స్మరిస్తారు.

కానీ నిజం చెప్పాలంటే ఆయన సహజంగా వైష్ణవులు! వారి ఫాలభాగాన వైష్ణవ లాంఛనములై మూడు నరాలు నిలువుగా స్ఫుటంగా కనిపిస్తాయి! ఇది వారి జన్మరహస్యం. వీరికి శివ కేశవులు ఇరువురు ఆత్మ సన్నిహితులు. అంతేకాక వారిరువురిని ఏకదృష్టితో చూడగల్గిన మహా మహిమాన్వితులు. దానికి నిదర్శనమే ఈ వేణుగోపాల ప్రతిష్ఠ! శతకరచన!

"ఎన్నటిదియో! పద్యంబె నా సంస్మృతిన్ జెలఁగన్ బోలును నీవ సంస్ఫురణవై శ్రీ వేణుగోపాలకా!" అంటూ మా నాయనగారు స్వామి వారియందు ఈ శతకం ఆవిష్కరించారు.

శతకము పూర్తి అయినట్లు తెలియగానే పూజ్య సోదరులు శ్రీ పార్వతీ కుమార్ గారు నాన్నగారితో ఇది W. T. T. తరఫున అచ్చు కాబోవుచున్నది. ఇది మాష్టరుగారి సంకల్పము! మీరు వెంటనే 'ప్రెస్ కాపీ' పంపవలసినదని ముఖతః చెప్పినారు. వారు మాష్టరుగారితో విదేశములు వెళ్ళుచూ కూడ మరల నాన్నగారికి 'ప్రెస్ కాపీ' పంపవలసినదని లేఖ వ్రాసిరి. అప్పుడు నాన్నగారు నన్ను 'ప్రెస్ కాపీ' తీయమనటం వల్ల నేను ఇలా వ్రాయటం సంభవించింది.

ఒక్కొక్క పద్యం వ్రాస్తూ ఉంటే – ఆ రుక్మిణీ, సత్యభామలు, ఆ రాధ, ఆ గోపికలు, మొదలగు ఆ పరమ భాగవతు లందరు నా హృదయమంతా నిండి ఉన్నారు.

నాకు ఏ భావం కలిగినా వెంటనే కాగితంమీద పెట్టటం అలవాటు! అలాగే ఏదో వ్రాశాను. నాన్నగారు ఇదిచూసి నన్ను వెంటనే 'ప్రెస్ కాపీ' తీసి పంపమని ఆదేశించారు.

నాకు చాల సంకోచంగానే ఉంది! అసలు నాన్నగారు వేణుగోపాల శతకం ఎందుకు వ్రాశారో, ఎలా వ్రాశారో, ఎలా ప్రతిష్ఠించారో అన్న విషయం చాల చిత్రమైనది! కనుక మళ్ళీ ఏమీ సంకోచించకుండా ఇదంతా పరమగురువుల అనుగ్రహమేనని భావించి యిది వ్రాస్తున్నాను. లేకపోతే వారి శతకంమీద నేను విమర్శ వ్రాయుటమేమిటి ?

ఇదీ ఆ భగవానుని లీలే అని తోస్తున్నది నాకు.

ఎన్నడో మూడు వందల సంవత్సరాల నాటి కథ ఇది.

'మడకున్' దేవర రాక చిత్రము త్రియామా మధ్యయామంబు; స
వ్వడి లే కాండ్ర మొఱంగి నిల్చితి విటన్ వంశీ సహాయుండవై
ఎడఁబా టగ్గికి నెంత మ్రగ్గిరో కదా యిల్లాండ్రు: మైనుండి; యె
య్యెడలన్ గుండెలు దీయు బంటవన నీవే!! వేణుగోపాలకా !

ఈ స్వామి వారి అసలు స్వరూపం ఈ పద్యంలో బయట పడు తోంది! ఇది చాల విచిత్రమైన కథ !

కృష్ణాజిల్లా దివిసీమలో మొవ్వ వేణుగోపాలస్వామికి సమీపంలో వేములమడ అనే పల్లె ఉంది. కృష్ణ ఆవలి ఒడ్డున జంపన అనే గ్రామంలో శ్రీరుక్మిణీ సత్యభామా సమేతులై వేణుగోపాలస్వామి వారు ఉండేవారు. ఈ వేములమడ చల్లపల్లి సంస్థానములోనిది.

ఒకరోజున వేములమడలో నడివేసవి మండుటెండలో ఆ యూరి పెత్తందారుని ఇంటికి ఒక సన్న్యాసి వచ్చి దాహ మడిగెను. ఆ గృహిణి దాహం పంపగా ఆ సన్న్యాసి ఈ మూడు ప్రశ్నలు వేసెను.

"మీ యూరిలో గుడి యున్నదా? బ్రాహ్మణు లున్నారా? మంచినీటి చెఱు వుండెనా?" అని అడిగి, ఇవి ఏమీ లేవని తెలుసుకుని అడిగిన దాహము తీసుకొనకయే వెళ్ళిపోయెను.

ఆ గృహిణి చాల నిర్విణ్ణురాలై గ్రామాంతరము వెళ్ళి వచ్చిన భర్తతో జరిగిన వృత్తాంతము చెప్పెను. అతనికి ఎట్లైన గుడికట్టించి తీరవలయుననే ఉన్నది. కానీ, గుడి కట్టించుట సామాన్యమా? అని ఆలోచనా పరుడై తన ఆప్త మిత్రుడు జంపన పెత్తందారునితో జరిగిన దంతయు చెప్పెను.

దానికి ఆ మిత్రుడు "గుడి కట్టించటం పెద్ద సమస్య కాదు. నీవు వెంటనే ఆలయం నిర్మించు'' మా యూరిలో కావలసినన్ని దేవాలయము లున్నాయి. వాటిలో ఏదో ఒక విగ్రహాన్ని ఇస్తాను! అని వాగ్దానం చేసి, ఈ రహస్యం మన ఇరువురికి తప్ప ఇతరులకు (ప్రభువులకు) తెలియ కూడదని వ్యవహారం నడపెను.

త్వరలోనే ఆలయం పని పూర్తి అయినది.

''దొంగలు దొంగలు కలసి ఊళ్ళు పంచుకున్నా రన్నట్లు'' ఇద్దరు పెత్తందారులు కూడ పలుకుకొని ఒకనాటి అర్ధరాత్రివేళ జంపన గ్రామంలోని రుక్మిణీ సత్యభామా సమేతుడైన వేణుగోపాలస్వామిని పెళ్ళగించుటకు సంసిద్ధులైరి.

విగ్రహములు మూడు ఒకే పీఠమునందు ఉన్నప్పటికిని వేణుగోపాలస్వామిని మాత్రమే వారు పెళ్ళగించ కల్గిరి. ఆ విగ్రహాన్ని బండిలో వేసి, గడ్డితో కప్పి శ్రీకాకుళం ప్రాంతము వరకు ప్రయాణము సాగించిరి. అప్పటికి తూర్పురేఖ ఉదయించు చుండుటవలన కృష్ణానది యిసుకలో దాచిపెట్టిరి.

జంపన గ్రామస్థులు తెల్లవారి ఆలయములో స్వామి లేకపోవుట చూచి దిగ్భ్రాంతులైరి. పిమ్మట కొంతకాలమునకు కృష్ణలో దాచిన విగ్రహాన్ని వెలికి తీసి వేములమడ గ్రామస్థులు తాము కట్టించిన ఆలయములో ప్రతిష్ఠించిరి.

అక్కడ జంపనలో రుక్మిణీ, సత్యభామలను స్వామి లేకపోవుట వలన ఎవ్వరునూ పట్టించుకొనలేదు. వారు ధూప దీప నైవేద్యములు లేక స్వామి విరహమును అనుభవించుచుండిరి.

'బ్రాహ్మణుం, డగ్నిద్యోతనుఁ డేటికిం దడసెనో యత్నంబు సిద్ధించునో,'

అని రుక్మిణీదేవి తన వివాహానికి ముందు ఆ స్వామిని ఎంత ఆరాధించినదో, ఆ స్వామిని పొందుటకు ఎంత ఆరాట పడినదో, ఆమె భక్తి విరహాన్నంతటినీ పోతనగారు భాగవతములో ఆ కల్యాణ సందర్భంలో వివరించి యున్నారు.

ఆస్వామి యందుండే భక్తి చేత బ్రాహ్మణుని ద్వారా సందేశం పంపి తాత్కాలికముగా తన ప్రయత్నము చేత స్వామిని పొందగలిగిందే కాని, రుక్మిణీదేవి స్వామి యొక్క దివ్యత్వాన్ని మాత్రం-ఈపునర్విరహంలోనే తెలిసికొని

"యేలీలఁ జొచ్చి పట్టనగు నోయీ! వేణుగోపాలకా!"

స్వామీ! నిన్ను వెదికి పట్టుకోవాలనే ప్రయత్నం వ్యర్థం! అని సిగ్గుపడి-

వెదుకన్ నిన్ వెలి నెన్ని జన్మలకునున్ వేసారుటే; ప్రొద్దు చా
లదు లోఁజీఁకటులన్ దమాల తరుజాల చ్ఛాయలన్ నీల నీ
రద కాంతిచ్ఛటలన్ బ్రభిన్న శిఖి బర్హాచ్ఛన్నమై లోఁగురూ
పిది! యేలీలఁ జొచ్చి పట్టనగు నోయీ! వేణుగోపాలకా!

అని-ఆమె స్వామియందు స్థితప్రజ్ఞత్వాన్ని పొందుతున్నట్లు కవి హృదయం వల్ల తెలుస్తున్నది.

ఇక సత్యభామ సంగతి-

సత్యభామ గర్విష్ఠి, కోపిష్ఠి అని లోకం అంటుందే కాని, స్వామి యందు అవి ఆమెకు సహజమైన ఆభరణాలు!

స్వామి యందుండే అనురక్తిని తెలియజేయటానికే అవి ఆమెకు చాల ఉపయోగిస్తాయి తప్ప-అవే ఆమె నిజ స్వరూపం కాదు!

నిన్నున్ మించి జగద్గురుత్వ పదవిన్ నిర్వాణ తత్త్వార్థ సం
పన్నాకారము మూడు కాలములలో భావింపగారాదు; పై
నెన్నన్ నిన్నును మించి వేఱొక యెడన్ శృంగారలీలా మహః
స్విన్నాకారము నైనఁ గానము గదా! శ్రీవేణుగోపాలకా!

—అని సత్యభామ స్వామిని తలంచుకొని గర్వపడుతుంది!

మఱియొకచోట-

తలతున్ నీవని రాకయే చరమ సంధ్యావేళలన్; గోఖురాం
చల చంచత్పదవీ రజః పటల సంఛన్నాలకాబ్దాంత పే
శల చంద్రోదయవద్విభాసి లలితాస్య న్యాత్త గోపీ దృగం
చల నీలోత్పల సించితామృత కటాక్షా! వేణుగోపాలకా!

నాకు తెలుసులే నీ సంగతి! అసలు నేను గుర్తుంటేగా!

ఆ అడవిలో ఉండే ఆ గోపికలే నీకు మక్కువ! నీకు నేను ఆ గోపికల పాటి కూడా చెయ్యలేదన్నమాట! అని రోషపడుతుంది!

కానీ ఆమె నిజస్వరూపం ఏమిటో ఇక్కడ తెలుస్తుంది-

ఘులు ఘుల్ ఘల్లనఁగఁ గింకిణీ కిణికిణుల్ కాళీయ భాస్వత్ఫణా
తల రత్నస్థలులందుఁ గ్రొళ్ళుఱికి నృత్తంబాడు నెత్తమ్ములా
లలితాంఘ్రి ద్వయి క్రింద నేర్పుఱతు నుల్లంబల్లనన్ మెత్త నా
జిలుఁగుల్ జిల్గులుఁగాఁగ నొత్తని క్రియన్! శ్రీవేణుగోపాలకా!

స్వామి ఇతరుల వలన కష్టపడుట తానేమాత్రము సహించదు! ఆనాటి నరకాసుర వధలో స్వామికి ఎట్లా సహాయ పడుతుందో, ఇక్కడ కాళీయుని మర్దిస్తుంటే స్వామి వారి పాదాలు ఎక్కడ కంది పోతాయోనని తన మనస్సుని ఆ ఫణిరత్నాలమీద పరుస్తుంది!

ఇదీ ఆమెలోనున్న సౌమనస్యం!

ఇక రాధ—

రాధాదేవి హృదయమంతా కృష్ణుడే నిండి ఉంటాడు. కృష్ణుని యందు ఆమెకు కల్గిన ప్రేమ పరమ ప్రేమ! ఆ కృష్ణుని వేణు నాదానికే ఆమె ఎంత పారవశ్యం చెందుతుందో-

నీ వంశీ ధ్వని వాహినుల్ వరదలై నిండార బ్రహ్మాండముల్
ద్యోవీథిన్ గ్రహతారకా గణము చిందున్ బిందులై బిందులై
జీవాంత ర్హృదయాంబరంబు నినదించెన్ స్పందమై మంద్రమై
నీ వేణు ధ్వని స్థూల సూక్ష్మములు నిండెన్ వేణుగోపాలకా!

ఆమె యొక్క భక్తి పారవశ్యానికి స్వామియే 'రాధాకృష్ణుడై' నాడు!

ఇంక ఒక్కొక్క గోపిక మనస్థితి ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటుంది. గోపికలు మాత్రం సామాన్యలా! వారు నిరంతరము ఆ స్వామిని ధ్యానిస్తూ ఆ వేణు నాదాన్ని ఆస్వాదిస్తూ ఎప్పుడూ తమ మధ్య కృష్ణుడు ఉన్నట్లే భావిస్తారు: ఒక గోపిక ఇలా తలపోస్తుంది.

ఒప్పౌల్ కుప్పలు వోసినట్లలరు నీ యొయ్యార మే మెంతునో!
చిప్పం గూఁకటి నెమ్మికంటి హరువా సింగార మూహింతునో!
కప్పున్ దిక్కులఁ దావి నెన్నొసటిపై కస్తూరి ధ్యానింతునో!
చెప్పన్ గిప్పగ రావు నీ హొయలులో శ్రీవేణుగోపాలకా!

అని-స్వామివారి యొక్క- సౌందర్యాన్ని - ఒకదానికన్నా ఒకటి విశేషంగా భావిస్తూ ఆ గోపిక ముగ్ధమోహనతను చెందుతూ ఇంకా ఇలా అంటుంది.

నీ యొయ్యారమె నిండె లోయెడఁ దలో నిర్యూహ బర్హంబుగా
ప్రేమో హాసముగాఁగ పార్శ్వ వలిత గ్రీవా విలాసమ్ముగా
తోయేజాక్ష విలోచనమ్ములుగ కస్తూరీ నిటాలంబుగా
మై యెల్లం దొలి కాఱు క్రొమ్మొయిలు మంపై వేణుగోపాలకా!

ఇంక ఆ వ్రేపల్లెలో ఒక గోపిక స్వామి వేణునాదాన్ని వినీ విననంత నే-

మృదు లాలోల కరాంగుళీ దళిత వంశీ రంధ్ర గర్భంబులన్
పొదలన్ మిన్నుల బూరటిల్లఁగ రసాంభోరాశి; యే నాటివో!
హృదయ గ్రంథులు వ్రీల వ్రాలి రబలల్ వ్రేపల్లెపై యెల్లలన్
ప్రిదు లున్నీవులు జాఱు క్రొమ్ముడులునై శ్రీవేణుగోపాలకా!

ఈ లౌకికమైన స్ఫురణ మరచి ఆమె కేశములు విడివడినను ముడివేయక ఆ నాదాన్ని వింటూ ఆ దెసనే అనుసరిస్తుంది.

మఱియొక గోపిక :

స్మయదబ్జాక్ష! ఘటింపవే! యెపుడు నా స్వాంతంబునన్ నీదు ప
ల్లియయో! నల్లని యేఱో! పచ్చ బయలో! లే దూడలో! జాఱువ
ల్లియయో! పిల్లనఁ గ్రోవియో! నెనరులో! లేఁజూపులో! నెమ్మి పిం
ఛియమో! వంచిన యోర మోము సవురో! శ్రీవేణు గోపాలకా!

మఱియొక గోపిక స్వామి తన దగ్గఱకు ఆలస్యముగా వచ్చినందులకు ఖండితమై ఇలా పరిహాసిస్తుంది :

నవనీత ప్రియ! నీదు కెంబెదవి పైనన్ గజ్జలాంకంబు లే!
లవలీ పల్లవ గల్ల! మీ గళము దెల్లన్ గంకణాంకంబు లే!
సవురా మీ యుర మెల్లెడన్ శివశివ! శ్యామా పదాంకంబు లే!
చివురుం జెక్కులిపై నఖాంకము లెపో! వేణుగోపాలకా!

"శివ శివ శ్యామా బదాంకంబులే" అన్న చమత్కృతి ఒక్క గోపిక దేకాదు, మా నాన్నగారిదికూడ!

నిను నోలార్పఁగఁ బాల, గోవయినఁ గానే కాక పోతిన్ గదా!
నిను కన్నారఁగఁ జూడ నే నెమలి నేనిన్ గాక పోతిన్ గదా!
నను వంచింపనె కాదె యిట్టి నర జన్మంబిచ్చి తీవంచు దూ
టిన నా డెందమె నొవ్వ నెవ్వఁగ గదా! శ్రీవేణుగోపాలకా!

"కృష్ణా! నను వంచించావయ్యా! నాకీ జన్మనిచ్చి. అయినా ఏ గోవునో, ఏ గోపికనో, మఱి ఏ పింఛముఁనో కాకుండ నాకీ నరజన్మ రావటమూ- ఇదీ ఒక అదృష్టమేలే! ఆ పరమ భాగవతుల ఆ ఆనందానుభూతులన్నీ తలంచుకోవటంలో మఱి ఎంత ఆనందమో! ఇది అంతా నీ లీలే లేవయ్యా స్వామీ!"

అర్జునుడు కూడ ఇలా అంటాడు.

హే కృష్ణా! నన్ను తోలేదీ నీవే!
నా అశ్వాలను తోలేదీ నీవే

వెనుకం దోలిన ముందు తోలినను నీవే! మత్తనూ స్యందనం
బున బోధామృత హర్ష వర్షముల నంభోదంబవై క్రిమ్మ్రి పా
రణ సేయింపఁగ దేలు చున్నవి మనః ప్రాణమ్ము లల్లాంతఁ దే
టిన పై జూలు విదల్చు వాజుల నసిన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా!

ఇక ఆ గజరాజు ఇలా ఆక్రోశిస్తున్నాఁడు!

నీ కారుణ్యము నంచె మేలు కొనగా నీ యందె కన్మాయగా
నాకీ లోక ఋణానుబంధ మది యెన్నాళ్ళె న్నినాళ్ళో ప్రభూ!
ఓ కారుణ్య పయోనిధీ! మనుపవే! యోదీన చింతామణీ!
జీకుం జింతల జిక్కి సుక్కని గతిన్ శ్రీవేణుగోపాలకా!

ఓ కారుణ్య పయోనిధీ! మనుపవే! యో దీన చింతామణీ!
ఈ లోక ఋణానుబంధములో చీకుంజింతలు అనే మొసళ్ళ నోటి
నుండి నను రక్షించవయ్యా స్వామీ!

సదయా! యింద్రియ ధేనువుల్ విషయఘాస గ్రాసలోలమ్ములై
బ్రిదుకుం బీడుఁల బట్టి నిజ మఱచి, బోవంబోవ; బ్రాయంపుఁ బ్రొ
ద్దదె! డిందన్ బయిఁగ్రమ్ము చీఁకటులలో నల్లాడవే!! సుంతనీ
మృదు వా మోహినిఁ పిల్లఁగ్రోవి నిడవేసీ, వేణుగోపాలకా!

ఇక్కడ ఈ పద్యంలో కృష్ణుడు-గోవులు!

"ఇంద్రియ ధేనువుల్ విషయ ఘాస గ్రాసలోలమ్ములై"
అనగానే ఆధ్యాత్మికమైన తాపం అంతా నిగూఢంగా ఆ పద్యంలో
దాగి ఉంది!

సర్వాంతర్యామివై యున్న నీవు; ప్రకృతికి అతీతుఁడవై జీవులను నీ మాయలో ముంచెత్తుచున్న నీ క్రీడా వైభవమును చూసే భాగ్యము నాకు కల్గించు. అనీ-

సకలప్రాణి హృదంతర స్థితుడవై సర్వక్రియా సాక్షివై
ప్రకటీ భూత గుణాత్మ మాయు నిటు సర్వానేహమున్ ద్వంద్వమో
హాళ భావంబు ఘటించి జీవులను సయ్యాటించు నీ నేర్పు లెం
చిక దా! నిన్ను దలంచి సొమ్మసిలుటల్ శ్రీ వేణుగోపాలకా!

"వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ" అన్నట్లు-

పారంబందని మొన్ని పుట్టువులకున్, భావింప నిస్సార సం
సారంబందున సార మీవొకఁడవే సంవిన్మయాకార! సం
సారం బంతయు సారమై చను భవజ్జన్మ క్రియా తత్త్వ వి
స్మారాంతః కరణారవిందు లయినన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! అనీ

“చ్యుతమై యుత్తర వాయువీచి హతులన్ జీర్ణాకులై రాల; సం
చిత మాగామియునైన కర్మతతి; వీచీ దక్షిణాశానిలాహతులన్ -”

“మతినే యత్నము లేదహో! సహజమా మాంద్యంబె బోధంబుగా
సతమీ జీవిత మిట్లు సాగెడు యదృచ్ఛా ప్రాప్త భోగంబె, యా
యతి నీ వైహిక మెట్టులైనను ప్రభూ! ఆముష్మికంబందు వం
చిత మైనన్ దెరువెట్టు లంచిత దయా! శ్రీ వేణుగోపాలకా!”

“అరుదై యేక్షణ మెట్టులో మెఱుఁగకే యా బ్రహ్మ కల్పంబుగా
..................భవదీయ లీల నడపన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా!

మొదలగు పద్యాలన్నీ ఆధ్యాత్మికములై భగవద్గీతోపనిషత్తుల సారాంశాన్ని వ్యక్త పరుస్తున్నాయి!

కొన్ని పద్యాల్లో స్వామి శృంగార రస సంపూర్ణుడుగా ఉంటే మఱి కొన్ని పద్యాలు భాగవతులయొక్క భక్తి పరతత్త్వాన్ని వ్యక్త పరుస్తున్నాయి!

ఇంకా ఆ దశావతార వర్ణన అవీ చూస్తే ఆ మహావిష్ణువు యొక్క విశ్వరూప వైభవమే భాసిస్తుంది!

శతక మంతా భాగవత భగవద్గీతలలో నిండిన శ్రీకృష్ణ తత్త్వాన్ని గోచరింపఁజేస్తున్నది.

సకలాజాండ కరండ గర్భ కుహాళీ సంపూర్ణ నాదప్రవ
ర్తక భావం బఖిలాగమాంత పరిపూర్ణ ఖ్యాతియున్ మాళి చం
ద్రికమున్ గోపరిపాలనైకరతి, కాంతారాంత సంచార మెం
చి కొనన్ వంచన లేదహో! శివుఁడవే! శ్రీ వేణుగోపాలకా!

ఇచ్చట-శివ కేశవులకు భేదభావము లేదని శివతత్త్వాతో నిండిన కృష్ణ తత్త్వం కవి హృదయాంతరము లోనుండి సువ్యక్త మైనది!

"శివ సంకల్పము గాఁగ నిన్నిటఁ బ్రతిష్ఠింపించె నాచేత; శా
స్త్రవిధిన్ సాధు మనోభిరాముడు తుకారాముండె"

జటియై స్థండిల శాయియై తపమురాశై యేక భుక్తాశియై
వటువై నీ చిర విప్రయోగ కలనన్ బ్రహ్మప్రయత్నంబునన్
ఘటియించెన్ నిను నాండ్రతోడ గుడియున్ గట్టించె నీ కిందు నె
చ్చటనున్ గల్గునె! యిట్టి శీలములు కృష్ణా! వేణుగోపాలకా!

ఇంత దపోనిష్ఠుడైన తుకారాముడు ఆనాటి భద్రాచల రామదాసునిగా దీక్షగా ఇప్పుడు కూడ తన కార్యము నెరవేర్చెనని నాకు తోచుచున్నది.

నిజమైన భక్తుణ్ణి భగవంతుడు ఎప్పుడూ పరీక్షిస్తుంటాడు! అప్పటికి కాని భక్తునికి భగవంతుని యందు పరిపూర్ణ విశ్వాసము కుదరదు! ఏనాడయితే పరిపూర్ణ విశ్వాసం కల్గి సర్వసంగ పరిత్యాగము చేస్తూ ముందుకు ఏ భక్తుడైతే వస్తాడో భగవంతుడు వాడిని తన పరిపూర్ణ కటాక్షంతో తప్పక అనుగ్రహిస్తాడు!

"వెన్నల్ మ్రుచ్చిలు నేరమే మగునయా! వేపల్లె యిల్లిల్లునన్
నిన్నే మ్రుచ్చిలినారు వేముల మడన్! నీ కన్ననున్ గన్నగాండ్రు"

అప్పటి గ్రామస్థులు ఈ విధంగా స్వామిని దొంగిలించి ప్రతిష్ఠించిరి. అప్పటి నుండి ఆ గ్రామస్థులకు చాల అరిష్టములు సంభవిస్తూ వచ్చినవి. ఈ కథ ఆ యూరి వాఅందరికి తెలిసినదే అయినా ఎవరూ పట్టించుకోలేదు! అప్పుడు ఈ తుకారాముడు నిష్ఠాగరిష్ఠుడై కార్యదీక్షకై పూనుకొనెను. ఇతడు మరల స్వామికి గుడి కట్టింప నెంచెను. ఈ తుకారాముని సత్ సంకల్పానికి మెచ్చి ఒక సన్యాసి మంత్రోపదేశము చేసి వెడలిపోయెను.

ఇరువురు రాజస్త్రీలు దీనవదనులై కన్నీరు కార్చుచున్నట్లు ఇతనికి స్వప్నమయ్యెను. దీక్షాపరుడైన తుకారాముడు రుక్మిణీ సత్య

భామలను కనుగొనుట అసాధ్య మైనప్పటికి, తన భక్తి నిష్ఠలతో కనుగొనెను. తన స్వప్నములో కాంచిన ఇరువురు రాజ స్త్రీలే-ఈ రుక్మిణీ సత్యభామలు.

జంపన గ్రామంలో ఊరు చివర శిథిలమైన దేవాలయములో ఈ రుక్మిణీ సత్యభాములు. స్వామి లేనందున వారి ఆలన పాలన ఎవ్వరూ పట్టించు కొనక కట్లుండిరి.

తుకారాముడు ఈ అమ్మవార్లు కనబడి నందులకు మహానంద భరితుడై వారిని వేములవాడకు తీసికొని వచ్చుటకు యత్నించప బోవు చుండగా ఆ యూరి ప్రజలు అడ్డుకొనిరి.

అప్పుడు తుకారాముడు వారితో-

"అమ్మవార్లను, స్వామి వారిని వేరు చేయుట చాల అప రాధము. ఇప్పటికే మా పూర్వుల వలన మహాపచారము జరిగినది. మీరు వెంటనే ఆలయము కట్టించి మా స్వామి వారిని తెచ్చి అమ్మవార్ల సహితము ప్రతిష్ఠించు కొన్నసరి-లేదా అమ్మవార్లను మా కిచ్చిన మా యూరిలో గుడి కట్టించు కొందుము."

అనగా వారు కొంతకాలము గడువడిగిరి, గడువు తీరిపోయినది గాని, ఆలయపు నిర్మాణ ఛాయులే గమనికకు రాలేదు!

తుకారాముడు దేశములోని ఊరు, ఊరులు, వాడ వాడలు తిరిగి చందాలు పోగుచేసి వేముల మడలో ఆలయ నిర్మాణము కావించెను.

పిమ్మట తుకారాముడు కొంత పరివారముతో జంపన గ్రామము వెళ్ళి వారిని ఒప్పించి అమ్మవార్లను భగీరథ ప్రయత్న ముతో వేములమడకు తరలించెను.

"రుక్మిణీ సత్యభామలు మా యూరి ఆడుబిడ్డలు" అని జంపన గ్రామస్థులు తుకారాముని, పరివారమును, భోజనములు చేసి వెళ్ళ వలెనని నిర్బంధించగా వేములమడ గ్రామస్థు లందరు అంగీకరించిరి.

శ్రీ తుకారాము దీక్షాపరులైన ఋత్విక్కులతో జపహోమా దులు చేయించి ఒక ఐదు రోజులు ప్రతిష్టా మహా క్రతువును నిర్వ హింపఁ జేసెను.

చరితార్థత్వము నొందె పుట్టువు ప్రతిష్ఠా దివ్య యజ్ఞంబునన్
ధరణీ సూక్తము మున్నుగా విహిత తత్సత్సం విధానంబులం
ధరణి ప్రోద్భవుఁ గంటి సర్వదివిజా హ్వానంబులన్ వింటి, న
చ్చెరువై నాకిదె బ్రహ్మలోక మనిపించెన్ వేణుగోపాలకా!

ఆగమ నిధులు, తపోమూర్తులైన శ్రీ వేదాంతం పద్మనాభా చార్యుల వారు హోమకుండములలో అగ్ని ప్రతిష్ఠించుటకు ముందు వేదోక్త ప్రకారము అరణి యందు అగ్నిని ఒకటిన్నఱ నిమిషము లలో సాధించిరి.

ఇది ఆ యజ్ఞ సన్నివేశములలో చాల మహోత్కృష్టమై ఆబాల గోపాలమును అచ్చెరు వొందించిన మహత్తరమైన సన్ని వేశము!

శ్రీ రుక్మిణి సత్యభామా సమేతుడైన వేణుగోపాలస్వామికి, క్షీరాభిషేకము, పంచామృతాభిషేకములు గావించిరి. కళలను వేద ఘోషలతో కుంభముల యందు నిక్షేపించి ఆ తరువాత బింబము లోనికి ఆవాహనము చేసిరి. ఆ క్రియా కలాపము లన్నియు చూచి తీరవలెనే కాని చెప్పనలవి కాదు.

నవరత్నములు గైరికాది ధాతువులు మొదలైనవి పీఠములో ఉంచగా శుభ ముహూర్తమున వేదఘోషలతో, మంగళ వాద్యము లతో, భక్తుల మనోభీష్ట స్తోత్రములతో, ప్రజల హర్షధ్వానములతో తుకారాముని ఆనంద బాష్పములతో శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామా సమేతులైన వేణుగోపాలస్వామి వారు పునః ప్రతిష్ఠితులయిరి.

తలఁపన్ భోజ్యము భోక్తలు. హవియు హోతల్, వేద్యమున్ వేదితల్
వెలయున్ జ్ఞేయము జ్ఞాతలున్, సకలమున్, వీక్షింప లోలోన, ని
ష్కలమున్ బుష్కల మవ్యయంబునయి దిక్కాలంబులన్ మ్రింగి, ని
శ్చలమున్ శాశ్వతమైన తత్త్వమవు కృష్ణా! వేణుగోపాలకా!

ఈశ్వరాంశ సంభూతులైన మా నాయనగారు స్వామి వారికీ రీతిగా శుభాశంసనములు పల్కిరి.

చెలువం బొప్పఁగ నేను నా గృహిణియున్ శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభా
మలతో దేవర పెండ్లి వేడ్క సవరింపన్ గంటి మిన్నాళ్ళకిం
పొలయున్ నెవ్వగ లెల్లఁ బాసిన మదిన్ బూబోడులన్ నీవు నా
చ్చెల! యెన్నం డెడబాటు లేక మనుఁడీ! శ్రీ వేణుగోపాలకా!

ఏమిటయ్యా స్వామీ అలా చూస్తావేం?

చిర విశ్లేష భరాలసాలసలు నీ చిన్నారి పూ బోండ్లు వ
చ్చిరి నీకై పడరాని పాట్లఁ బడుచున్ జేకోమి నీ కౌనటే?

అనగా స్వామివారు మందస్మితము చేసిరి.

నెరవా జన్మపరంపరాధ్వముల నన్వేషించుచు న్నిన్నె యా
సతి వేసారుచున్ నేను వచ్చితిని కృష్ణా! వేణుగోపాలకా!

చేకొనుట ఒక్క వారినే కాదు సుమా- ఎందుకంటే-

నిను నోలార్చెదఁ జూడు! నిర్జరగవీ నిర్యద్రిసక్షీ రమో
హన డిండీర ప్రృషన్నిషిక్త నవ బర్హ స్ఫార చూడంబుగా
నను నెవ్వానిగఁ జూచితో! పరశివానందాభి షేకోన్మిషిత్
జని ధారా పరిపూత చేతసుఁడుఁ గృష్ణా! వేణుగోపాలకా!

రుక్మిణీ సత్యభామల నడుమ తనవంక చూస్తున్న స్వామివారు వేములమడలో యిలా వేంచేసియున్నారు.

కనలున్ శోకము పిక్కటిల్లు కనులన్ గన్గో నినున్ బుల్కు పు
ల్కన భోజాత్మజ; కొల్లఁ బోయిన నగన్ గొన్నట్లై హర్షంబు డాఁ
చిన నేత్రద్యుతి సత్య కీవు లోలయించెన్; వంచి తాపాంగ! ని
ల్చిన నీ తీఱది యేమియున్ జరుగనట్లే! వేణుగోపాలకా!

శ్రీః

— మల్లంపల్లి కామాక్షి కనకదుర్గ.

శ్రీ వేణుగోపాల శతకము

శ్రీ మన్నీలపయోధరాంగ! కరుణా శ్రీమందిరాపాంగ! ని
స్సీమానాది రజో విభంగ! శ్రితరాజీ చాతకాఽసంగ! వం
శీమంద్రస్తని తానుషంగ! సకృదాశ్లేషోన్మిష ద్భావత
శ్రీమద్విద్యుదభంగ! వేముల మడ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 1

మౌళిస్ఫార మయూరఫింఛ భరమై మాహేంద్ర నీల ద్యుతి
వ్యాలోలాలక ఫాల మొప్పఁగ వ్యత్యస్తాంఘ్రి పద్మంబులన్
కేళీ మోహనమా త్రిభంగి వలిత గ్రీవంబుగా నిల్చి నీ
లీలాఽకేకర దృష్టి ప్రోచు భువనాఽళిన్ వేణుగోపాలకా! 2

"మడ"కున్ దేవర రాక చిత్రము త్రియామా మధ్యయామంబు స
వ్వడి లే కాండ్ర మొఱంగి నిల్చితి విటన్ వంశీ సహాయుండవై
ఎడఁబాటగ్గికి నెంత మ్రగ్గిరో కదా యిల్లాండ్రు! మైనుండి; యె
య్యెడలన్ గుండెలు తీయు బంటవన నీవే! వేణుగోపాలకా! 3

మా పాలన్ గృప యింత యంచెఱుఁగమే! మా పల్లె కేతేరఁగా
గోపాలా! నెనరైన నీ చిగురుటాకుం బోండ్లపై నెమ్మదిన్
కోపాలా? యెవరయ్య నెయ్యములు? నీకున్ లోదిగుల్ మాన్పఁగా
తాపాలా? యుసురుస్సు రందు! వలవంతన్ వేణుగోపాలకా. 4

వరవాల్లభ్య విశేష వంచిత మతిన్ వైదర్భి తానేమఱన్
సరి జామై స్మరకేళి సొమ్మసిలఁగా సాత్రాజితీ దేవి; వి
ర్భర జాగ్రత్ పరిపూర్ణ నిష్కల పరబ్రహ్మంబ, వీ, విందు శ
ర్వరిలో నివ్వరి ముల్లువై నిలిచితౌరా! వేణుగోపాలకా! 5

నీ వంశీధ్వని వాహినుల్ వరదలై నిండార బ్రహ్మాండముల్
ద్యో వీధిన్ గ్రహతారకాగణము చిందున్ బిందులై బిందులై
జీవాంతర్ హృదయాంబరంబు నినదించెన్ స్పందమై మంద్రమై
నీ వేణుధ్వని స్థూల సూక్ష్మములు నిండెన్ వేణుగోపాలకా ! 6

మందస్మేర ముఖారవింద సుషమా మాధుర్య వారాంనిధీ !
కందర్పుల్ శతకోటులైన నెగయంగా నిందునన్ బిందులే !
కెందమ్ముల్ చరణమ్ము లొండొకటి పైఁగీలించి మేలెంచి నా
డెందంపున్ విరి మొగ్గపై నిలువు మిల్లే; వేణుగోపాలకా ! 7

ఉదయింపంగదె ! నెమ్మిఁగ్రమ్మి హృదయవ్యోమావకాశంబునన్
*ముదిరాఽనీలముగా మనోజ్ఞ సుషిర స్ఫూర్జ న్నినాదంబుగా
సదయాపాంగ తటిత్తు గాఁగఁ గరుణాఽసార ప్రవర్షంబుగాఁ
బ్రిదులుం బింఛపు సౌరకార్ముకముగా శ్రీ వేణు గోపాలకా ! 8

నీ సొయ్యారమె నిండె లో యెడఁదలో నిర్వ్యాహ బర్హంబుగా
ప్రేయోహాసము గాఁగ పార్శ్వవలిత గ్రీవా విలాసంబుగా
తోయేజాఽభ విలోచనమ్ములుగ కస్తూరీ నిటాలంబుగా
మై మెల్లన్ దొలికాఱు క్రొమ్మొయిలు మంపై వేణుగోపాలకా ! 9

సదయా ! యింద్రియ ధేనువుల్ విషయ ఘాస గ్రాసలోలమ్ములై
బ్రదుకుం బీడులఁ బట్టి నిన్ మఱచి పోవంబోవఁ బ్రాయంపుఁబ్రొ
ద్దదె! డిందన్ బయిఁ గ్రమ్ము చీఁకటులలో నల్లాడవే? సుంత, నీ
మృదువౌ మోవిని పిల్లఁగ్రోవి నిడవేసీ! వేణుగోపాలకా! 10

---

* ముదిరము = మేఘము

స్మయ దబ్జాక్ష! ఘటింపవే! యెవుడు నా స్వాంతంబునన్ నీదు ప
ల్లియయో! నల్లనియేలో! పచ్చబయలో! లేదూడలో! జాలువ
ల్లియయో! పిల్లన గ్రోవియో! నెనరులో! లేఁజూపులో! నెమ్మిపిం
చియయో! వంచిన యోరమోము సవురో! శ్రీవేణుగోపాలకా! 11

ఒప్పుల్ కుప్పలు వోసిన ట్లలరు నీ యొయ్యారమే యెంతునో!
చిప్పం గూఁకట నెమ్మికంటి హరువౌ సింగార మూహింతునో!
కప్పున్ దిక్కులఁదావి నెన్నొసటిపై కస్తూరి ధ్యానింతునో!
చెప్పంగిప్పఁగ రావు నీ*హొయలు, లో శ్రీవేణుగోపాలకా! 12

మృదులాలోల కరాంగుళీ దళిత వంశీరంధ్ర గర్భంబులన్
పొదలన్ మిన్నులు బూరటిల్లఁగ రసాంభోరాశి; యేనాటివో
హృదయ గ్రంథులు వ్రీల వ్రాలి రబలల్ వ్రేపల్లెపై యెల్లలన్
ప్రిదులు స్నివులు జాలు క్రొమ్ముదులునై శ్రీవేణుగోపాలకా! 13

శ్రితపింఛేంద్ర ధనుస్సముంచిత! కృపాసించ న్నవాంభఃకణ
ప్లుత పృథ్వీ నవగంధ బంధుర! దిశాపుంజీ భవత్ పారణ
వ్రితకృచ్చాతకవ ద్వినీతజన! గోపాలాంగనా పాంగ ని
ర్మిత విద్యుద్వలయాంబు దాంచిత వపుశ్శ్రీ! వేణుగోపాలకా! 14

నవనీతప్రియ! నీదు కెంబెదవి పైనన్ గజ్జలాంకంబులే?
లవలీ పల్లవగల్ల! మీ గళ మదెల్లన్ గంక ణాంకంబులే?
సవురౌ మీయుర మెల్లెడన్ శివశివ! శ్యామా పదాంకంబులే?
చివురుం జెక్కిలిపై నఖాంకములె పో! శ్రీవేణుగోపాలకా! 15

---

* హొయలులు = విలాసములు

సరిసామంతుఁడు మంతు కెక్కుచు బళీ! సంయోగ శృంగార భా
వరసై కాశ్రయమూర్తి యీ కెలన నిల్వన్ 'మొవ్వ' గోపాలుఁడున్
నెరవై యాండ్రురఁ బాసి 'వేములవడన్' నీ వుంటివే! విప్రలం
భ రసాలంబన మూర్తివై యిచట; దేవా! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 16

నీ మేనెల్లను నల్లనై వ్రజవధూ నిశ్వాస ధూమంబులే
ప్రామెన్; నీ యెద నిండె గోకుల సతీ బాష్పాంబు గర్భంబులే;
మై మై పచ్చని యొల్లె క్రొమ్మెఱుఁగు *సంబాళించినన్, నీ తనూ
శ్రీ మర్మంబు నెఱుంగ రెవ్వరిచటన్? శ్రీ వేణు గోపాలకా! 17

నీ మై నీడల నల్లనల్లనఁ బ్రభూ! నిండింపవే! యాంతర
వ్యోమం బంతయు నంత నంత శిశిరీ భూతంబుగా; కాలదిక్
సీమల్ దాఁటిన తెల్వి నెమ్మినయిఁ నే గ్రీడించెదన్; నీరద
శ్యామంబైన వెలుంగులోనఁ బురివిచ్చన్ వేణుగోపాలకా! 18

కుందక్షీర మృణాళహంస నిభముల్ గోబృందముల్ ధ్యాన ని
ష్పందంబుల్ నినుఁజుట్టి నిల్చినవయా! సమ్మీలితాక్షంబులై
బృందారణ్యము త్రోవ లెల్లెడల నాపీన స్రవత్ క్షీరముల్
చిందుల్ మానిన లేఁగదూడగములై శ్రీ వేణు గోపాలకా! 19

నీ సృష్టిన్ గన నాల పుట్టు వొకఁడే నిర్వ్యాజ భద్రంబగున్
ఘాసంబో! జలమో! శరీరధృతికై కాంక్షించుచున్ జీవనా
యాసంబుల్ దిగనాడి రేపకడలన్ హార్దామృత స్యందమై
శ్రీ సంపన్న మొనర్చు సృష్టి నెపుడున్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 20

---

* సంబాళించు=కలిగించు. ఆదరించు.

వలనోత్స్ఫారఁగ భూర్భువస్స్వర రభి వ్యాలీఢ, మానంద పీ
చ్ఛిలమై మీ సుషిరోద్గతంబు ప్రణవత్కీరంబై ప్రోయాండ్రి క్రొం
దలిరుం డెందము లాఁబోదుంగులను నిండారంగ; నానాటికిన్
వలపుల్ వెన్నలు నయ్యోఁబో! మదిఁ దలంపన్ వేణుగోపాలకా 21

వలపుల్ వెన్నలు వెన్నెలల్ వెలఁదులున్ వత్సంబులున్ ధేనువుల్
తలిరుల్ పూవులు తేనియల్ ఋతువులున్ ధర్మంబులున్ ప్రాలు సం
జెలు లేసంజెలు నారబంబులు తరుల్ ఛాయల్ నవాబ్దంబులై
చెలఁగున్ మీ చెలువంబె క్రొత్తలగుచున్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 22

సుమ గర్భంబులఁ దేనె, నిండు నెలలన్ జ్యోత్స్నామృతం బబ్ద గ
ర్భములన్ నీరము, శాలి గర్భముల క్షీరం, బాల, *యాపీనగ
ర్భములన్ స్నిగ్ధ పయస్సు, వేణు జడ గర్భంబందు నుద్గీథ, మ
బ్రము నాగుండియనైన లోతు లుబికింపన్ వేణుగోపాలకా! 23

చిర విశ్లేష భరార్తి సంశ్లథ తనూ శ్రీ మల్లికామాలతుల్
శరకాండచ్ఛవి పాండు గండ యుగళీ స్రస్తాలకల్ బాష్ప ని
ర్భర నిశ్వాసముఖుల్ ప్రజాగర దశా రారజ్యమానాక్షు, ల
చ్చెరు విచ్చో నినుఁ జేరి రిర్వా రబలల్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 24

వెన్నల్ మ్రుచ్చిలు నేరమే మగునయా? వ్రేపల్లె యిల్లిల్లునన్
నిన్నే మ్రుచ్చిలినారు వేముల మడన్ నీకన్ననున్ గన్నగా
ళ్లిన్నా ఱేఁడులు దాఁటి యీ యెడరునం దీయన్ను, లా యల్లక
స్విన్న స్వాంతలు కాఁ, గతంబు గలదే? శ్రీ వేణుగోపాలకా! 25

---

* ఆపీనము = పొదుగు.

అవియన్ గుండెలు, నిండుకోర్కి బరువై ప్రాలంబి నీలాంబుద
చ్ఛవి సమ్మోహనమౌ తనూసుషమ, పక్ష్మ ప్రాంత నిష్పంద వృ
త్తి విశేషంబున *నుత్పిబాయిత లసన్నేత్రాంజలుల్ పూన్చి, యీ
చివురుం బోఁడులు డప్పి దేఱెదరయా! శ్రీవేణుగోపాలకా! 26

కనలున్ శోకము పిక్కటిల్లు కనులన్ గన్గో, నినుం బుల్కుపు
ల్కున భోజాత్మజ; కొల్లవోయిన నగం గొన్నట్లై హర్షంబు డాఁ
చిన నేత్రచ్ఛవి సత్యరీవు లొలయించెన్; వంచితాపాంగ! ని
ల్చిన నీ తీఱది యేమియున్ దెలియనట్లే! వేణుగోపాలకా! 27

సిరి నిండారిన తమ్మి మొగ్గ గుఱుతై శ్రీ రుక్మిణీ స్ఫూర్తితో
సరసీజాలయ నిల్వ నీ వలపటన్; సాత్రాజితీమూర్తియై
ధరణీదేవియు డాయ డాపట; భవద్దాక్షిణ్య సంపత్తియే
సిరులై సంపదలై జగంబు మనుచున్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 28

శమితోపప్లవ మబ్ద మంబరమునన్ ఛాయా వితానంబు దీ
ర్చె; మృదుక్షోణి నవాంకురార్పణ మెలర్చెన్ ; నూతనారంభ సం
భ్రమ విద్యోతిత కౌతుకంబు లలరెన్ పల్లీపదంబుల్; రమా
క్షమలన్ బెండిలియైతి! పండు నిఁక వేడ్కల్ వేణుగోపాలకా! 29

అట వ్రేపల్లెయు నా కళిందజయుఁ బైనా బృందయు న్నికు మి
క్కుట మౌ మక్కువ పట్టులై వెలయఁ గైకో కీవు కృష్ణానదీ
తట మందీ దివిసీమ పున్నెమునఁ గాదా! నచ్చికై నల్లరేఁ
గటి మాగాణికి మచ్చుకౌచు వలవంగా; వేణుగోపాలకా! 30

---

* ఉత్పిబాయిత = చాతకములవలెనైన

ఇల నీ నిల్చినచోట సజ్జనత, గోబృందంబు, ధర్మంబు, మా
టలు, మర్యాదలు, మంచి, పాడియును, బంటల్ , సౌమనస్యం, బనా
కుల భావంబె రహించు నెల్ల యెడలన్ గోవర్ధనాక్రీడ! ప
ల్లెల దైవంబవు నీవె పింఛనవమాలీ! వేణుగోపాలకా! 31

శరదబ్జాక్ష! యుషస్సు విచ్చె ధవళాబ్జం బట్లు ప్రాచీసరో
వర గర్భంబున సృష్టికెల్లను నవీభావంబు సంధిల్ల సత్
కరుణన్ దేవర మా కొసంగు నగదంకా రౌషధం బూర్జిత
స్థిర భద్రంకరణంబు సేవ్యమెపుడున్ శ్రీ వేణుగోపాలకా? 32

మంథాఽకర్షణ రజ్జుబంధమె కృపామాధ్వ్య ప్రమాణంబుగా
సంధింపం దొలినాఁడు దేవరకు; పై సాత్రాజితీ మేఖలా
బంధంబున్ బయిపై ప్రపన్న జనతా బంధంబులున్ దప్పవే!
బంధంబుల్ మఱి నీవ నేర్తు తెమలింపన్ ! వేణుగోపాలకా ! 33

చిందింపం గరుణింతు బిందువులుగా; శ్రీనీరదాకార ! నా
డెందంపున్ బొల మావిరుల్ గవియ నిండే యొండో! రెండో! వచ
స్స్యందంబుల్; నిగిడింపరాదోకో? సుధాఽ సారైకధారల్; గవీ
బృంద ప్రీణన! లోకహర్షణ చణ! శ్రీ వేణుగోపాలకా ! 34

అరుదై యే క్షణ మెట్టులో యెఱుఁగకే యాబ్రహ్మకల్పంబుగా
స్థిరమై యీ బ్రదు కిట్లె సాగునని భ్రాంతిన్ జీవి పొర్లాడు ట
చ్చెరువై తోచు; సుఖంబు దుఃఖమని దుశ్చింతామతిన్ సారె మ్రు
చ్చిర నేలా? భవదీయ లీల నడపన్ శ్రీవేణుగోపాలకా ! 35

తెరలెత్తన్ బయిదింప రేఁబవళు లంతే; ఘూర్ణ మానార్ణవాం
తర మందీ దెసలేని నావ చన; నానాద్వీపముల్ వోలె ద
వ్వరుగన్ శైశవ యౌవనాదు; లదె! సాయాహ్నంబు నంతంత, డ
గ్గఱమై డిగ్గురులయ్యె గుండియ, సరంగా! వేణుగోపాలకా! 36

ఎలమిం గాటపు నిద్ర కన్ దెఱచి నేనే యూరో! యే సీమయో!
తెలియం బోయెదు నంత వెండియుఁ దమో౽ధీనత్వమై కూర్కు బి
ట్టలమన్; బుట్టువు పుట్టువిట్లె జడ నిద్రాయత్తమై డింద, న
ర్మిలి నేనాటికిఁ గూర్తు బోధ సుమముల్? శ్రీవేణుగోపాలకా! 37

తెలి నేమ్మేను గదించి నీ చెను దెసన్ దీపారఁగా మోర న
ర్మిలి మై నోరఁగఁ జూచి త్వచ్చరణ సామీప్యావనిన్ నెమ్మదిన్
నెలవై వెన్నల ప్రోవు గోవాళ డీటన్ నీలాంబుదశ్యామ! నీ
చెలువం బానెడు దోనెలైన కనులన్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 38

తలఁపుం జొంపము సందుసందుల బడిన్ దానొక్క శబ్దంబు వె
న్నెలయై నీ కృపఁ దోఁచినంత నె పురానిర్ణీత సందర్భమై
వలయం బేర్పడినట్టు లెన్నటిదియో పద్యంబె నా సంస్మృతిన్
జెలఁగం బోలును నీవె సంస్ఫురణవై శ్రీవేణుగోపాలకా! 39

పొదలన్ వేణువులో నినాదముగ నూర్పుల్ వాలి పింఛచ్ఛవుల్
కదలన్ గంకణ కింకిణీ కిణికిణీ క్వాణంబు నా వీనులన్
మెదలన్ లోమెద జాడ్యమెల్ల వదలన్ నీలద్యుతీ! నెవ్వగల్
బ్రిదులన్ మన్నన నన్ను డాయుటెపుడో! శ్రీవేణుగోపాలకా! 40

అతసీ సూన సవర్ణ ! మత్తను మనః ప్రాణంబులన్ నీ కరా
ర్పిత వంశంబుగఁ జూడు ! జాగర సుషుప్తి స్వప్నమార్గంబులన్
వితతమై యూరుపు లోటు పాటు; నిట నీ నిశ్శ్వాస మల్లంత నిం
చితి వే నిందు భవంబు సార్థక మగున్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 41

దధి కుంభోంభిత మంథ మంథన వలద్ ధ్వానంబులన్ దిక్తటుల్
బధిరీ భావము నొందఁ, జిందులుగ నంభా జృంభితా రావ మం
బుధి భంగౌఘము లీల లేఁగగమి యుప్పొంగన్; గవీ బంధన
శ్లథనాహార్మ్ముఖ వేళ నీ కివె నమస్యల్ ! వేణుగోపాలకా! 42

అలమన్ మిన్నులు మ్రింగి గూపదలు తా, మదీంద్రి కల్పంబులై
తలఁ పెల్లన్ జెడి రేఁబవల్ నిబిడ చింతన్ స్వాంత ముద్భ్రాంతమై
తలరన్ శైలము తూలమై విరియఁ ద్వాత్కారుణ్య వాతూలముల్
చెలఁగన్ వీచుట చెప్పఁ జిత్రము సుమీ! శ్రీవేణుగోపాలకా! 43

పులి నాకన్ విడివడ్డ గోవు గతి నంభోజాక్ష ! నా గుండియల్
కలఁగం బాఱుచుఁ దేఱ వింతయిన శంకాఽతంకముల్ మాన్పి ని
శ్చల భావం బొనగూర్చి సంశయభయ స్థానంబులన్ ద్రోయ క
ర్మిలి నే ప్రొద్దు ఘటింపు! స్వాస్థ్య కలనన్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 44

మతి నే యత్నము లేదహో! సహజమా మాంద్యంబె బోధంబనన్
సత మీ జీవిత మిట్లు సాగెడు యదృచ్ఛా ప్రాప్త భోగంబె, యూ
యతి, నీ వైహిక మెట్టులైనను ప్రభూ! ఆముష్మికంబందు వం
చిత మైనన్ దెరు వెట్టు లంచితదయా! శ్రీవేణుగోపాలకా! 45

తన నీడన్ గడవంగ లేనిదియె కాదా? ప్రాణి; పైపై ఖగం
బును మింటన్ దన రువ్వు దాఁటి నెగయం బోలేదుగా! కట్టు గో
య్యానె చుట్టుఁ గద! గోవు కంఠగత పాశాఽయామమై; నీ సృజిం
చిన యీ మాయయు నన్ను బాయ దకటా! శ్రీవేణుగోపాలకా! 46

నను మన్నించితి వెన్నియైన గతులన్ నా ప్రాణకందంబ! మత్
జననీ గర్భమునందుఁ బుట్టువు యథా జాతత్వమున్ మాన్చి మత్
జనకుం డిచ్చిన బోధ మార్య జనతా సంసర్గమున్ నిన్ దలం
చిన లోలోనె కరంగి మై మఱచుటల్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 47

క్షితినేఁ బుట్టిన పుట్టు వెట్టి దయినన్ శ్రీయోగ మేమైన దు
స్థితియైనన్ సుఖదుఃఖ వేళల జన్మశ్రేణీ మిళద్వాసనా
గతులన్ బమ్మెర వోయి నెమ్మనము చీఁకాకైన నీయంద వి
స్మృతి యొక్కం డది చాలు జన్మతతికిన్ శ్రీవేణుగోపాలకా! 48

భువి నే యర్థములైన నిన్ను నడుగన్ బోనయ్య! నాజియ్య! యే
లవి? యానుశ్రవికంబు లేనియును నొల్లన్, జెల్ల! త్వన్నాభి సం
భవ పద్మ ప్రభవాది భవ్యుల కలభ్యంబైన యేకాంత వృ
త్తి విశేషంబు ననన్య మిమ్ము శమితార్తి! వేణుగోపాలకా! 49

సకలాజాండ కరండ గర్భకుహాళీ సంపూర్ణ నాద ప్రవ
ర్తక భావం బఖిలాగమాంత పరిపూర్ణ ఖ్యాతియున్, మౌళి చం
ద్రికమున్ గోపరిపాల నై కరతి కాంతారాంత సంచార మెం
చికొనన్ వంచన లేదహో! శివుఁడవే! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 50

వెదుకన్ నిన్ వెలి నెన్ని జన్మములకున్ వేసారుచే; ప్రొద్దు చా
లదు లోఁజీఁకటులన్ దమాల తరుజాల చ్ఛాయలన్ నీల నీ
రద కాంతి చ్ఛటలన్ బ్రభిన్న శిఖ బర్హాచ్ఛన్నమై లోఁగు రూ
పిది! యే లీలలఁ జొచ్చి పట్టనగు నోయీ! వేణుగోపాలకా! 51

నిన్నున్ మించి జగద్గురుత్వ పదవిన్ నిర్వాణ తత్త్వార్థ సం
పన్నాకారము మూఁడు కాలములలో భావింపఁగా రాదు; పై
నెన్నన్ నిన్నును మించి వేఱొక యెడన్ శృంగార లీలా మహా
స్విన్నాకారము నైనఁ గానముగదా! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 52

తలఁతున్ నీ వని రాక యే చరమ సంధ్యా వేళలన్ గోఖురా
చల చంచత్పదవీ రజః పటల సంఛన్నాల కాబ్దాంత పే
శల చంద్రోదయువ ద్విభాసి లలితాస్యన్యాత గోపీదృ గం
చల నీలోత్పల సించితామృత కటాక్షా! వేణుగోపాలకా! 53

చ్యుతమై యుత్తర వాయువీచి హతులన్ జోక్కాకులై రాల; సం
చిత మాగామియునైన కర్మతతి, వీచీ దక్షిణాశానిలా
హతులన్ మిన్నక ప్రోయు రేఁబవ, లెదన్ హత్తింపవే! నా హృదం
చిత వంశంబు కరాంచిత ప్రణయవంశీ! వేణుగోపాలకా! 54

విరహం బూర్పుల నింతు; నీ నెనరుఁ గ్రోవిన్ దేటయౌ పాటమై
పొరలన్ స్థావర జంగమంబుల హృదంభోజంబులన్ బ్రేమ ని
ర్భర నిష్యందము జీవభావమె లయింపన్ బిందు నిశ్శేషమై
చిరబంధూ! రససింధు గర్భములలో శ్రీ వేణుగోపాలకా! 55

నీ మాయాగుణజాల కర్బుర జగన్నిర్మాణ వైచిత్ర్య నీ
స్సీమ ఖ్యాతియె లోక మోహనకళా శృంగార లీలాంకమై
నీ మౌళిన్ నెలవై మరుచ్చలితమై నీలాలక శ్రేణిపై
శ్రీ మద్బర్హ విభూషణంబుగ నటించెన్ వేణుగోపాలకా! 56

ఇరవై లోయెద డాఁగి పొంచినవి నన్నే వాసనల్ ముంచునో!
మెఱుఁగన్ రాదు; గుణప్రవాహములు నన్నే తీరమున్ జేర్చునో!
వెఱపయ్యెన్ జుమీ! కాల కర్మ కలనావేశంబులన్ నీదు సు
స్థిర కారుణ్యము నందె మేల్కొలుపవే! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 57

శ్రిత మందార! ననున్ భవచ్చరణ రాజీవ స్పృహాఽచంచలాం
చిత శీలాంచితు లున్న యున్నెలవులన్ జేర్పంగదే! జీవితాఽ
యతి యెల్లం దనుగ్రహైక చిరపుణ్య ప్రాప్త యుష్మద్గుణ
స్మృతులన్ డెందము కందళింప మనెదన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 58

ప్రియబంధుల్ చన నొక్కరొక్కరుగ నావిర్భూత చింతాజడం
బయి నానాటికి శూన్యభావమె భజింపన్ డిందె నబ్దంబు లె
న్నియొ! డెందంబిది నేఁడు నీ కరుణ నన్వేషించినన్ శాశ్వత
ప్రియ బంధుండవు నీవ యెల్ల యెడలన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 59

తత మాయా గుణజాల సంవలిత మత్స్యప్రాయమై ప్రాణిసం
తతి మోహార్ణవ మీఁదుచున్న యది; యంతర్నిశ్చలాకార! మున్
ధృత మత్స్యాకృతి వార్ధి వేదతతి నన్వేషించు నీ నేర్పు సం
చితి వే నించుక నిన్ను గాననగు నో! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 60

ఘోర వంతంతలుగా సురాసుర గణంబున్ బౌరుషోద్భ్రాంతమై
శరధిన్ దరిచ్చి గజాశ్వ ధేను మణి యోషా శ్రీ సమున్మేష మ
బ్బురమై బుద్బుదలీల పెల్లగయ; దుర్మోహంబునన్ లోని సు
స్థిర దైవంబగు కూర్మమున్ గనరహో! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 61

నెరి సవ్యక్త మహార్ణవంబునఁ దమో నీరంధ్ర గర్భంబునన్
విరియన్ బ్రత్యణువున్ రసాతలమునన్ విభ్రాంతిమై, తూలు, ను
ర్వ్యార నేనాదును; కేతకీ ముకుళ భాస్వద్దంష్ట్రపైఁ దాల్చి, సు
స్థిర భావంబు ఘటింపు మయ్య! కిటి మూర్తీ! వేణుగోపాలకా! 62

భరితైనః పటలీ మహాంధ్య భరితంబై యాయస స్తంభ ని
ర్భరమై పేర్చిన నా హృదంతరమునన్ బ్రిధ్మాంశు భాస్వత్సటా
భర సంరంభ విజృంభితోత్పతన శుంభద్దంభ సింహాంబవై
తెరలన్ రాదె! పటాలునన్ నృహరిమూర్తీ! వేణుగోపాలకా! 63

తిరియన్ నైజములైన మూఁడడుగులన్ దిక్కాలముల్ లేని నీ
వరుగన్ నెట్టిక సీలవై బలివదాన్యాభ్యర్చనన్ భూనభోం
తరముల్ పట్టకపొంగి బిట్టిగసి యంతంతై విజృంభించు, న
త్రెఱఁ గేమందు? త్రివిక్రమాక్రమిత కీర్తీ! వేణుగోపాలకా! 64

నెరయన్ రాజస లోభ మోహ మదముల్ నిండారి లోలోఁబొరిం
బొరి నీ గొడ్డటి వాదరన్ మఱుముచో ముయ్యేడు మార్లైన; ము
మ్మరమై క్రిమ్మఱి మొల్కలెత్తు గుణమున్ మాయింపవే! నీ యశ
స్థిర హంసావళి దూఁటఁ గ్రాంచబిలమున్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 65

నీ కల్యాణ గుణంబులే! యెడుతతుల్? నీ కీర్తులే! కార్తికీ
రాకాజ్యోత్స్నలు? సర్వలోక హృదయాఽరామాభి రామాకృతీ!
నీ కంటెన్ బురుషోత్తముండు గలఁడే? నీరేజ భూసృష్టిలో!
శ్రీకాకుత్స్థ మహాన్వయామృతకళా! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 66

హాలా సంగముపై హళాహళి యొకండాపై హలాఽసంగమున్
కాళిందీ సలిలాపకర్షణ కళా కౌశల్య గా పాల్యముల్
పోలన్ జూచిన నీల వస్త్ర ధరణంబున్ గర్షకత్వాభి మా
నాఽలీఢాంతర వృత్తి దెల్పు బలదేవా! వేణుగోపాలకా! 67

ఘృణ నీ యుల్లము నందె పెల్లుబికి పొర్లెన్; జన్మ సంస్థాన వ
ర్ధన పాకక్షయ నాశ నామక వికార శ్రేణి కెన్నన్ బ్రతి
క్షణమున్ లోనగు గాదె దేహములు? యజ్ఞం బొల్లఁ బాటో? ప్రవా
రణమేలా యొనరింప? బోధ మతిధారా! వేణుగోపాలకా! 68

మతిఁబెంపారిన మ్లేచ్ఛభావము లడంపన్ రేచితోద్వృత్తధా
రితకాఽస్కందిత వల్గిత ప్లువగతి శ్రేణీ ముహుస్సంవలత్
సిత కంఖాణము శింఖ ప్రేంఖణము వర్తింపంగ నర్తింపవే!
శిత ఖడ్గాంచల చంచలాంచిత రుచిన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 69

ప్రచురోదంచిత సౌరకార్ముక లసద్బర్హావతం సచ్ఛవి
ప్రచయాలంకృత నీల కుంతలభరా! భాస్వన్మణీ కింకిణీ
నిచయాలంబిత మేఖలా కలకలా! నీరేజ బంధుప్రభా
సి చయోన్మీలిత నీల నీరదకళా శ్రీ వేణుగోపాలకా! 70

ఎలయింపన్ బనిలేదు నీ కిచట నింతే; రేపునున్ మాపు నా
తలఁపుం దల్పిది యోర వాకిలియె; యంతర్మోహనాకార! లో
పల నీ వెవ్వరొ నే నెఱుంగ కితర వ్యాసంగమై యుంటి; ము
చ్చిల నాగుండియ వెన్న నీ కనువుగా శ్రీ వేణుగోపాలకా! 71

నిను రమ్మన్నది యెవ్వరోయి యిచటన్? నీ వెవ్వ? రే నెవ్వ? రే
జననం బందిన దాది నిన్నెఱుఁగ; నెంచన్ నీది మాయూరి ప్ర
క్కనె యేయూరొ యటంచిటీవలె వినంగానయ్యె; నాగుండె సా
చ్చిన నీ గుండియ నిబ్బరంబె వెరఁగా! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 72

లీలాలోల కటాక్షజాలముల నోలిన్ బద్మజాండంబులన్
పాలింపన్ సమయింప వెండియు సృజింపన్ మూలమైయుండియున్
పాలున్ వెన్నల కాలధూళులు మెయిన్ బాఱాడఁ గోరాడుచున్
వ్రేలన్ గూడి నటింప మేలమె కదా! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 73

పారంబందని యెన్ని పుట్టువులకున్ భావింప నిస్సార సం
సారంబందున సార మీ వొకఁడవే; సంవిన్మయాకార! సం
సారం బంతయు సారమై చను భవజ్జన్మక్రియాతత్త్వవి
స్మేరాంతఃకరణారవిందులయినన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 74

నీ కారుణ్యమునందె మేలుకొనఁగా నీయందె కన్మూయఁగా
నాకీ లోక ఋణానుబంధ మిది యెన్నాళ్ళన్నినాళ్ళో ప్రభూ!
ఓకారుణ్యపయోనిధీ! మనుపవే! యో దీనచింతామణీ!
చీకుం జింతలఁ జిక్కి స్రుక్కనిగతిన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 75

YRKA101B152

నాయిష్టంబని యున్నదే? నరసఖా! నామేని తేరెక్కి పై
నీ యిష్టంబుగఁ దోలి యింద్రియ హయానీకంబులన్ సంశయ
ప్రాయాధ్వమ్ముల యందెగుళ్లను దిగుళ్లై డిందు నా డెందమున్
శ్రేయస్సుస్థిర సీమపై నిలుపుమీ! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 76

వెనుకం దోలిన ముందు తోలినను నీవే! మత్తనూ స్యందనం
బున బోధామృత హర్ష వర్షముల నంభోదంబవై క్రమ్మి పా
రణసేయింపఁగఁ దేలుచున్నవి మనః ప్రాణంబు లల్లంతఁ దే
జీనపై జూలు విదల్చు వాజుల ససిన్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 77

నరజన్మాను గతంబె పోల్చికొన నీ నా సఖ్యబంధంబు, వా
నరమై యాడుచు నుండు నా మనమె పైనన్ నా పతాకంబుగా
నెరయన్ నాయెద నిండెఁ గ్లైబ్య మొకఁడున్ నిర్వేద మాపైని; చె
చ్చెర నీ కన్న నెవండు నన్ను గడపున్? శ్రీ వేణుగోపాలకా! 78

ననుదీర్పన్ ససి నీదు చేతి కళయైనన్ వేణువైనన్ విలో
చనమైనన్ స్మితమైన గీతమయినన్ సయ్యాటమైనన్ జిరం
తన బోధామృతమైన స్పర్శమయినన్; దత్తద్దశా యోగ్య మెం
చిన నీ మైమె యెడఁబాటు నోపనుజుమీ! శ్రీ వేణుగోపాలకా! 79

సకలప్రాణి హృదంతర స్థితుఁడవై సర్వక్రియాసాక్షివై
ప్రకటీభూత గుణాత్మమాయ నిటు సర్వానేహమున్ ద్వంద్వమో
హాశభావంబు ఘటించి జీవులను సయ్యాటించు నీ నేర్పులెం
చిక దా! నిన్ను దలంచి సొమ్మసిలుటల్ శ్రీ వేణుగోపాలకా! 80

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	YRKA101B152
పుస్తకం పేరు	మేఘసందేశము
తారీఖు	12 December 2025
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	no
మొత్తం పేజీలు	43
పెద్ద సైజు పేజీలు	no
ఖాళీ పేజీలు	xxv, ci, B6, w
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినది	Nadhavi
పేజీలు విడదీసినది	Sk-Hasmad
స్కాన్ చేసినది	[illegible]
పరీక్ష చేసినది	
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good.